

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese la facare dóue septemani odata, Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor răspunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Calamitatile ortografice in limb'a romana.

(Capetu.)

Intr'adeveru, amintit'a comisiune si-a recunoscutu incompetinti'a d'a statori o ortografia obligátore pentru toti romanii séu pentru fia-care in parte. Ea, cá si ori-care individu, se tiene numai in dreptu d'a-si manifestá opiniunile, ér' competinti'a d'a statori o ortografia o atribue numai unei societati literare. Tóte aceste le aflamu in protocolu. Asiá e, comisiunea nici nu putea face altu-felu, deca nu voiá a fi ridicula. — Si'éta dupa dói ani inca nu deplini, autoritatea dorita, Asociatiunea literara si vine cá deus ex machina a statori Romaniloru o ortografia cu litere latine. Memorable actu acest'a intr' adevveru, dar' totu acel'asi si totu atatu de nefericitu cá si alu comisiunei! Memorable actu, si-lu potemu numi chiar' santu, dar' dorere, elu s'a nascutu intre presiuni neplacute, cá se nu dícu, scandalóse, — santitatea lui a fostu profanata prin usioratatea cu care s'a tractatu!

D-lu Gavrilu Munteanu la finea disertatiunei d-sale, tiente in memorabilea adunare generale a Asociatiunei nóstre dela Brasiovu din 1862, propune: „cá adunarea se aléga o comisiune, care se fia insarcinata a-si dá pana in urmatórea di opiniunea sa in privinti'a ortografiei primite in Octobre anulu 1860 de catra comisiunea filologica, dupa principialu etimologicu si pre lenga regulele scrise din acel'asi si statorite de domnulu canonicu T. Cipariu, si-si descoperi dorinti'a, cá conclasulu, ce ar' resultá asupra operatului acelei comisiuni din sinulu adunarii, se aiba potere obligátore moralicesce.“*)

D-lu Munteanu nu numai cá a avutu totu dreptulu

d'a resuscitá acésta grava cestiune — cestiunea ortografica, dar' totu odata densulu a datu inca o frumósa proba de perspicacitatea, de viulu seu interesu, de dorulu flagrante d'a ajunge odata la o stabilitate, séu mai bine la o unitate in scrierea limbei romane cu litere latine. Marturisescu, ca mi-a facutu multa placere, candu am auditu pe domnulu Munteanu facundu acésta propunere adunarei. Dar' d. Munteanu cu catu m'a imbucuratu pe unu momentu cu primele cuvinte din propunerea d-sale, cu atalu mai tare m'a intristatu si chiar' indignatu cu cele urmatóre. M'am bucuratu candu a propusu adunarei, cá se aléga o comisiune pentru cestiunea ortografiei, m'a intristatu, m'a indignatu inse candu am vediutu ca densulu i dá numai o di séu dóra nici atata, pentru d'a-si dá opiniunea asupra ortografiei din Octobre 1860. *) Dar' bine, d. Munteanu a vorbitu si a propusu cá unu individu si dupa cumu i s'a parutu a fi mai bine; adunarea inse, la loculu seu, a trebuitu se cerce si se cunósca mai bine gravitatea cestiunei, sfer'a poterei si sublimitatea misiunei sale. A facutu ea inse acést'a? nu, nici de cumu!

Si cum a procesu dara Asociatiunea la deslegare gravei cestiuni a ortografiei nóstre? Se spunemu numai istori'a, intempleado. Escelenti'a sa d. presiedinte alu adunarii propune adunaci, o comisiune, care costá in parte din nisce tineri ce atunci absolvase scótele, si cari ne cumu se scie eseminá o ortografia, dar' insisi mai trebueiau se invetie inca multu cá se póta scrie ortografice, si invétia firesce chiar' si in diu'a de astadi. Cei ce au asistatu la acea adunare, si-voru aduce aminte, si n'am trebuintia d'a-i mai numi. A! sermana ortografia candu ajungi a fi judecata de copii, sermana

*) Nu scimu, cá din propunerea d-lui Munteanu se-se fi intielesu asiá ceva. D-sa n'a hotaritu si timpulu.

*) Vedi Protocolulu Adunarii II. p. 8. Autorulu.

limba, sermana literatura, candu ajungi a-ti primii masele de vietia si prosperare, de la aceea, cari abia au intratu in vietia, si cari abia si-au desnodatu limb'a!

Si ce a disu adunarea la asta propunere de comisiune si propunere chiar' a membrilor ei? Aceea ce cam e in moda a se dice in adunarile nostre de adi: „Se primesce!“ Asia respunse o mare parte a adunarii, domniloru, si asiá si remanea treb'a deca d. Babesiu si d. Cipariu nu veneau a dá o alta di-reptiune acestei cestiuni. Dar' tóte indesiertu, caci lucrulu pornise pe povérnisiulu ridiculului si nu se mai potea oprí. Dlu presedinte ajuta atunci lucrulu asiá, ca intréba pe adunare, óre n'ar fi bine cá se primésca ea ortografi'a comisiunei din 1860? ce erá mai usioru si mai naturale decatu cá si d' asta data se faca cu capulu si se strige unu „se traiésca“ ortografiiei. Obiectiunea d. Laurianu in laconicele si semnificativele cuvinte, ca nu cunósce aceea ortografi'a, fú innadusita, fú luata peste pelioru.

Chiar' si d. Baritiu, s'a impartesitu la respingerea d-lui Laurianu intr'unu modu cu totulu strainu pan' atunci maniereloru dsale. Asia, d. Laurianu nu s'a potutu nici macaru exprime de ajunsu.

Acum am gatát'o cu istorisirea, mai multe n'am ce spune, caci ortografi'a cu aceste fú decisa si conclusulu se scrie la protocolu.

O procedura cá acést'a in statorirea ortografiiei, de siguru, nu va mai poté arató alta Asociatiune din tóta lumea literara.

Dar' cá se nu cugete lumea ca dóra numai eu, acum dupa doi ani, am fruntea a me redicá contra acestui actu alu Asociatiunei, care inse d' atunci s'a pusu a d-acta, voi u arató ca in data dupa aceea, totu astu-felu s'au exprimat si alii multu mai competenti de catu mine, acaroru voci inse, aici la noi, prè pucinu s'au strecuratu, si pe care pres'a nóstra, póte numai din consideratiuni de complacentia, le-a ignoratu cu totulu. Intielegu aicea mai d' aprópe ceea ce a scrisu despre acestu actu, eruditulu barbatu d. A. Odobescu in Revist'a romana, brosiur'a din Sept. 1862, p. 175-178, care inca asistase la desbaterile memorabilei adunari dela Brasiovu. Interesantele dispute intre d. P. Ilarianu si d. T. Cipariu din anulu trecut, provenitóre totu din acel'asi sorginte, suntu publicului multu mai cunoscut, de catu se am trebuintia a-le mai aminti; voi astu-felu a reproduce aici numai ceea ce a scrisu d. Odobescu, care publicului suntu mai necunoscute, — si éta ce dice densulu, — dupa ce aduce inainte frumósele

cuvinte de pace, fratie si unitate nationale exprimate de d. Cipariu in disertatiunea sa — :

„Asiá dar' Transilvania, fi c'a cea mai juna a independentiei romane, ea care a jacatu sub jugu strainu atzitia mari de secolu, pastrandu limb'a romana cá unu graiu clandestinu, neiertatu nici pana adi in svaturile tieiei, Transilvania, fiindca a datu nascere cotor-va filologi de meritu, vine si impune de sinesi o ortografi'a, judecata buna numai de Ardeleni si nedesbatuta cu Romanimea désa care a pastratu de secolu pe faci'a Europei numele respectatu de Romania autonoma! Óre literatur'a nóstra a intratu in Saturnale?“

Er' dup' acestea vine d. Odobescu a vorbí despre d. V Babesiu si d. Laurianu, totu cam in acel'asi intielesu precum vorbii si eu mai susu, er' ce s' atinge de observatiunea facuta dlui Laurianu din partea d. Baritiu, d. Odobescu dice:

„Óre d. Baritiu n'a intielesu ce voiá se dica d. Laurianu? óre domnialui n'a priceputu ca d. Laurianu, candu vorbea de sinesi, se intrupá cu cele siése, siépte milióne de Romani ce n'aveau nici o parte in adunarea din Brasiovu? Negresitu aceste considerari inalte scapase din vedere d-lui Baritiu in caldur'a discutiunei, si suntemu incredintiati ca, in patriotismulu seu luminatu, domnialui mai anteu va recunósce acuma ca, nici vre o cateva sute de Ardeleni inteligenti nu potu dá singuri legi limbei romane, nici nu se potu considerá cá definitive si cu totulu serióse hotaririle dictatoriale ale adunarei din Brasiovu.“

In urma aduce inainte conclusulu adunarei, despre care apoi astu-felu vorbesce:

„Cu tóta generós'a liberalitate a acestei din urma clause*) prin care se permite Romanilor de a scrie mai romanesce decatu multi Ardeleni, nu e mai pucinu a-deveratu ca Asociatiunea literara Transilvana a adoptatu o ortografi'a a ei, si ca ea s'a indatoratu a-si pune tóte silintiele cá s'o introduca in tóta natiunea romana de dincolo de munti, fóra de a luá catusi de pucina séma de partea cea mare a natiunei romane, adeca de

*) Aici se intielege punctulu alu treilea din conclusulu adunarei care suna: „Cu tóte acestea inse adunarea recunósce fia caruia dreptulu neiermuru alu liberei discutiuni asupra gramaticei si ortografiiei limbei, pentru-ca este bine cunoscutu cum ca pe campulu sciintiei nu incepe nici o restringere séu dictatura, ci ca acést'a are se provina numai de la legile vecinice care se descopere din natur'a limbei.“

locuitorii Principatelor. Prin modulu sces't'a, vomu ajunge a avé un'a séu mai multe ortografii la noi, dar' tóte diferite de cea de dincolo; si póte cu timpulu vomu avé o limba romanésca la noi, si alt'a dincolo. Acestu straniu resultatu este fórté propabilu, déca nu se voru luá mesuri serióse pentru a-lu preintempiná; caci negresítu chiar' astadi pucini voru fi acei romani din Principate cari voru intielege cu inlesnire unele frase ce se pronunciau fora nici o temere de ridicolu, in adunarea de la Brasiovu. Spre esemplu, audiai oratori dícendu: „In atari cercustari momentóse debue se defigemu oficiolatelor etc. . .“; ceea ce se traduce pe romanesc: „In atari séu in astfelu de impregiurari grele trebue se hotarimu dregetoriilor etc. . .“. Déca vomu merge totu asia, apoi negresítu vomu ajunge cá peste cincí-dieci de ani celu multu, Romanii de dincolo si de dincóci de Carpati se-se intieléga intre sine asiá de pucinu catu si Spaniolii cu Portugesii.“

„De cate ori se presinta ocaziune, noi ne simtím o datoría de a atrage luarea a-minte a tutoloru literatiloru nostri asupra acestei desbinari nationale pe care ei insisi cu imprudentia o pregatescu. Fia-ne dar' jertatu a spune acestea chiar' in faci'a acelor'a, cari au adoptatu cu entusiasmu erudit'a ortografia, disa etimologica a respectabilului canonicu T. Cipariu, si careia nu i-amu gasi póte asiá multe neajunsuri, déca ingeniosulu ei autoru ar' fi isbutitu se-si scrie cu dens'a numele seu propriu, astfelu incatu se nu -lu citésca unii Chinap si altii Chinap; unii Chinapiş si altii Chinapîs; ci toti cu totulu, Cipariu precum se póte scrie si citi cu tóte ortografiile inventate si usitate pana acum in tierile romanesci, osebitu numai de a domniei sale.“

„Inchiandu-se cu asiá tristu succesu discutiunea asupra ortografiei. etc.“

Aestea suntu cuvintele d. A. Odobescu.

Va dice inse cineva: Ei bine, dar' pentru-ce acesteia acumu dupa doi ani? Pentru-ce atat'a vorba despre nisce lucruri, cari au remasu numai in carte cá racii ciganului? Pentru-ce atata sfara, pentru unu fetu sterpitu? — A! domniloru, ce veniti a me intrebá astu-felu, fiti buni si-mi raspundeti si d-vóstra, ca pentru-ce ne mai spargemu capulu cu istori'a timpiloru trecuti, cu faptele popóreloru ce-au apusu de multu de pe faci'a pamentului, séu aceloru ce existe astadi? Pentru-ce atat'a bataia de capu, atat'a frementare cu nisce fapte vechi? Raspundeti-mi, ve rogu, si raspunsulu ce-mi veti dá, dar' dreptu si adeveratu, este respunsulu ce mi-lu cereti.

Trecutul este oglind'a viitorului; istori'a este judetiulu lumei! Ce vreti mai multu d' aceste adeveruri eterne? A nu tiené ratiune de cele trecute, este a renuntiá la viitoru. Éta motivulu meu, pentru-ce resuscitu si scarmenu cele ce s'au facutu inainte d' astá numai cu doi ani, séu déca vreti si cu patru. Ratecirile parintiloru suntu indreptarile copiiloru. Ei! dar' noi insisi vedemu acum ratecirile si pecatele nóstre; se nu le ascundemu, se le marturisimu, caci astu-felu numai e posibilu indreptarea. Permite-mi, lectore, acésta scurta digresiune, dar' necesara. Se revenimu la anim'a cestiunei.

Potea óre face adunarea generale altu-ceva decum a facutu? fora indoiéla; dorere inse, ea n'a facutu. — Marétia a fostu a cea adunare, si cutezu a o asemená in felulu seu cu adunarea din Campulu libertatii. Acés't'a a fostu celu d'antaiu semnu si pasu la o viétia politica; aceea la o viétia spirituale, la cultura. Astu-felu de strinsu incopciate suntu ambe acestea la ori-ce poporu, catu nu potu esiste un'a fora alt'a, ba nice se potu cugetá.

Ardelenii atatu de indulgenti in tóte cele-lalte, acolo unde au trebuitu se manifesteze mai multu acésta insusire, au manifestat'o mai pucinu; acolo unde trebuiá se arate in catu sciú ei pretui present'a celor'alalti frati d' unu sange, cari alergase la acésta mare solenitate minervale depe tóte plaiurile intinsei Romanii;*) acolo unde trebuiá se asculte cu celu mai viu interesu si glasurile lor; acolo unde, — tractandu-se d'o cestiune comune toturor'a, la care toti au acel'asi dreptu santu, — trebuiá se le dee de plin'a libertate d'a vorbi si d'a discute despre o cestiune atatu de importante, cum e cestiunea ortografiei; acolo unde trebuiá se admítasi suaturile loru**): a! ei chiar' aici s'au aratatu cei mai escusivi, cei mai indiferenti; nu precum s'ar' fi cuvenitu se se arate catra nisce frati, ci cá catra nisce straini. Cine-mi va contestá, ca déca facea ei astu-felu, nu luá cestiunea o alta solutiune, si ca consecintiele ei nu erau practibilitatea, viétia, er' nu sterpitiune? Cine-mi va contestá, ca nu aru fi apropiatu astu-felu de inchiare lantiulu unitatii nóstre spirituale, séu pote l' aru fi chiar' in chiatu? Cine-mi va contestá, ca chiar' atunci, d. Cipariu ar' fi fostu acelu moritoru fericitu d'a-si vedé cu ochii implinirea visului seu de

*) E de prisosu acésta observatiune; daca te intielegemu, apoi n'ar' trebui se uitamu, ca d. Laurianu este nascutu Ardeleanu.

Red.

**) Dar' de formele legali ce dici?

Red.

auru, ce ni-lu esprimase numai cu cateva momente mai nainte in urmatórele subline cuvinte:

„Dee cerulu cá precum toti suntemu de unu sange, toti ne-amu indulcitu dela sinulu mamei nóstre cu a-celeasi cuvinte dulci, toti ne suntemu frati, — ori-catu ne despartu muntii si vaile si ori-catu ne impartu stările politice si confesionale religióse, — totu numai un'a se fimu, o natiune, o limba, o literatura. Si déca pe altu campu romanulu e taiatu in bucati si purcede pe cái diferite, une ori cu totulu contrarii, dar' celu pucinu in literatura, in pasii catra cultura, numai unu corpu si numai unu sufletu se fia. Atunci ori-ce despartiri politice, sociale si religióse ne voru taiá dela olalta, dar' spiritulu natiunei si geniulu romanu va tinde aripile sale peste toti fiii lui Traianu, si-i va tiené legati intru legaturile pacii, fratii si unitatii natiunale. Asiá se fia in veci! Amin!»

Se mai vorbescu óre despre acestu actu? Se-lu mai intorcu si p' o alta parte, se-lu aprofundu si in alte ámenunte, se-lu contemplezu, cumu asi díce, si cu microscopulu? Nu credu de trebuintia, cele ce le-am dísu, am trebuitu se le dícu, déca am vrutu se fiu dreptu si impártiale, cele ce-aru mai remané de dísu le mai lasu se le cetésca lectorii si printre síre.

Dupa-ce am demustratu inírrimatea si sterpitiunea concluseru comisiunei, adoptate si de Asociatiunea literaria, prin chiar' protocolulu ei, am promisú ca voiú lasá se desmestre acést'a si tempulu d' atuncipana acumu.

Déca protocolulu mi-a ajutatú de minune a demustrá impracticibilitatea ortografiei statorite, adoptate si impuse: apoi tempulu d' atunci pana acumu vine a risipi si cea mai slaba umbra de indoiéla despre adevverulu asertiunei mele, despre impracticibilitatea ortografiei.

Nu mai celu ce se indoesce díu'a de lumin'a sóre-lui, se va poté indoi si despre acestu adevveru. Ei! si cum se numesce unulu cá acést'a? Orbu de lumin'a ochiloru . . . si aici orbu cu spiritulu.

Dar' cum ne va demustrá tempulu? Prè usioru! vomu vedé adeca, ca tóta fórti'a morale a Asociatiunei n'a isbutitu a ne impinge nici macaru unu pasiu catra unitatea ortografiei, astu-felu dupacumu a vrutu dens'a, ci tóta romanimea si d' aci in colo, cá si mai nainte a urmatu a scrie dupa-cum i-a placútu, lasandu-se in liber'a voia a progresului, schimbandu, indreptandu dupa cum se luminá cu tempulu, dupa-cum descoperea o eróre séu alt'a.

Se vedemu dara cum scriemu noi acumu, in catu ne apropiamu séu ne departamu unii de altii! Spre a-

cestu scopu vomu reproduce aici diversele ortografii usitate in diversele provincii locuite de romani, din cóce si din colo de Carpati. Spre a aratá dar' actualitatea diverselu ortografii vomu reproduce pasage atatu de prin diarele ce esu acumu, catu si de prin alte carti esíte mai de curendu.

Se incepemu dara, si se punemu in frunte ortografi'a Asociatiunei, care nu este nici mai multu nici mai pucinu decatu ceea ce-a desvoltat'o d. T. Cipariu in gramatic'a d-sale.

Compendiu de Gram. part. III. »Ce-ne se increde in avulúsi-si, va cadé; inse dereptii voru resari cá frundi'a cea verde.

»Ce-ne face totu ce vrè, de multe ori va face ce nu se cuvene: celu ce díce totu ce vrè, adesu va audi ce nui va placére.

»Celu ce-si scie infrená pátemele, va scapá de multe neplaceri.

»Celu cu mente se rusina de scaderile-si, ci nu se rusineza a se indereptare.

Patru lucrure sunt mai cu a nevolia: a se cunosce pre sene-si, a tiené secretulu, a liertá vetemarle, si asi implení bene tempulu vietici.«

Concordi'a n.r. 17. a. c. pag. 65. col. 2. »Amintírámu in unulu din numerii trecuti despre brosiur'a croata »Condiúionatu séu necondiúionatu,« acú ca respunsu la acést'a gasímu in diariulu »Ost und West« unu artíclu su titlulu: »Nici condiúionatu nici necondiúionatu.« Autorululu dupa câte-va premise díce, cumca se indoesce cá Croatii voru primi patent'a de fauru pure et simple, »nici esemplulu Transilvaneniloru nu ne va poté convinge, noi credemu adeca — continua autorele — cumca Croatii cu greu voru sé jòce rol'a oficialiloru si a preotiloru Transilvaneni sasi si romani, si acést'a din acelu motívu pentru cá in Croati'a nu este desclínire intre natiuni incorporate si neincorporate si intre beserice recepte si nerecepte. Apoi Croatii politicesce suntú mai de multu actívi de cátu Romanii, si intr'unu momentu criticu Croatii si-au castigatu si anumite merite pentru imperiu.«

Lectorulu va vedé indata contrastulu flagrante ce esiste in aplicarea semneloru in ambele aceste ortografii. Concordi'a, ce-i dreptu, se servesce totu d'aceleasi si totu d' atatea semne cá si d-lu Cipariu, numai catu Concordi'a intórce chiar' pe dosu accentele séu semnele d-lui Cipariu. Unde d-lu Cipariu pune accentu ascutitu, Concordi'a pune accentu greu si din contra. Unde d. Cipariu pune accentu cercuflesu Concordi'a nu-

lu pune, ci-lu pune chiar' acolo unde d. Cipariu nu-lu pune; astu-felu catu cetindu Concordi'a dupa ortografi'a d-lui Cipariu adoptata de Asociatiune, trebuie sa dicemu: aminigipъmъ, konzigisnatъ, rъsimъ, apukъ, uirъ, Trannixania, konginъ, moivъ, argivъ etc. — „Aurora romana“ inca a luat'o pe calapodulu Concordiei.

Gazet'a, Telegrafulu si Amiculu Scôlei asi poté dice ca urméza mai d'aprópe ortografi'a Asociatiunei, cu aceea deosebire, ca, pe catu am vediutu, Gazet'a de multe ori tiene ortografi'a corespondintiloru sei, apoi intrebuintiéza desu si pe c cu cedila (ç); din aste mi se vede ca nice Gazet'a nu se tiene strinsu de conclusulu Asociatiunei. „Telegrafulu“ urméza numai un'a, care inse este mai caciulata, se servesce adeca mai desu de accentulu cerculesu de cum ar' trebui si decum iérta conclusulu Asociatiunei. Ortografi'a „Telegrafulu“ mai are si alte adaogituri ce nu le mai gasesci la nime altii; dar' lasu aceste si voiu se dicu, ca „Telegrafulu“ inca mai pucinu observa ortografi'a Cipariana.

Am. Scôlei urméza érase numai o ortografia, este inse mai multu credintiosu conclusulu Asociatiunei si se vede a pune mai multu pretiu pe uniformitatea in scriere; in sa cu tóte aste, nice elu nu observa prescisele intru tóte, si mi se pare asemene a nu se vedé deoblegatu la primirea impuselor. Candu asemenamu ortografi'a acestoru trei diare la olalta cu cea genuina a Asociatiunei, mai vedemu si acea deosebire, ca numitele diare tóte aplica accentele mai desu decum prescrie Asociatiunea; afora d' acést'a mai suntu inse si alte deosebiri, de cari nu potu tractá aici.

Ei! dar' de „Umoristu“ mi-iutasem; d-sale inca vedu ca i placu caciulele fórté tare.

Din Bucovina am vediutu mai multe ortografii, care de cari mai cornurate. Eu voiu produce aici unu pasagiu din „Aşedeméntulu bisericeii rásáritene“ esita de curendu in Cernauti. Éta cum e scrisa acea brosiura:

„De'n toate acestea lámurit se vede, ce felú de împárâtie a vroit Cristos sá înfiinţede pre pâmînt pe temeliea credinţei sus numite, ádecá: împárâtiea dragostii si a frâtiei, unde toii credincioşii lui sá fie, fára deosebire, asemene unu altuia intru toate drepturile umane, si nimine sá nu caute, sá domneascá unu preste altul, saú unu sá fie cel de'núú si ceialaltu supuşii lui la oarbá ascultare, si acela, carele ar încercá cistigareá unei puteri de astfelú, sá fie slugá celoraltii, cáci si Cristos nu a venit, ca oamenii sá-i slujascá lui, ci el ca sá slujascá altora pre'n învâţaturele sale, dindu-se chiar' si in bráţele morţiú cumplite si pline de chinuri pe'ntru adeváru invá-

ţaturelor sale si pe'ntru rásculpárea oamenilor pre'n ráspîndirea luminei între dinşii.“

Se trecemu acum peste Carpati.

Revist'a romana. Iulie 1862. p. 404: *) „Ce curiósá e sórtea omenirei! Unul da o moşia ca sa i se pomenésca în veci numele la sânteles daruri, si, peste cõţi-va anni, nimeni nu'l mai ţine minte! Altul dor ca minjasce pareţii bissericeii cu o scriere nensemnata, si numele lui e mereú în fáca preotulu candu se pregatesce a pomeni pe credincioşii repositaí! Dar dumne-deú care pune tóte într'o cumpána drépta, a însufflat ómenilor lécuri pentru infirmitáţile lor. Spre a nu lassá într'o vecinica uitare atóte vrednice fapte rassipite prin cenuşa trecutulu, spre a reinalţia gloriile umilite si a stigmatisa trufaşa nimicia, el a inspirat omulu amorul pentru trecut etc.“

Tesaurulu de monumente tom I. br. 7. p. 198:

„Prin fama atátoru succese, Ferentiú adunase o óste infricosiata; si Casaciú cariú infestá marginile Podoliei, indemnatú de sperantia prádilorú, tramisera la Sigismundú ca sa-i primésca in óste, ceréndú léfa numai pre timpú de dóue luni; si incredintiándú ca, de voru fi priimiti cu acésta conditiune, ei voru bate pre Turci, vorú ocupá Adrianopolea, si dupa aceea, multiamiti numai cu prada, nu vorú mai cere nici o léfa. Incuviintiándu-le Sigismundú cererea fára greutate, de aci inainte resbelú nu se mai purtá in modú militariú, ci pradándú si hotindú, latindú-se esemplú celú réu si între militari. Astfelú, din acestú resbelú, mai multú suferia Poloniú de cátu Turciú asupra carora prinsesera arma; si de unde se asceptá unú razimú tare, urmá, numai turburarea causei crestine, precumú se va vedé din cele ce urméza.“

Buciumulu nr. 197. a. c. p. 793, col. 4: „Aristocraţia din Anglia a aşedatú principiulú essistintei sélle pe celle mai large basi: de si se arrétta conservatória passionata a vechieloru institutiunii si datine nationale, ea nu resista in sa cu incapetinare la ideele noue cari vinú cu tóte astea sa sape cu incetulú vechiulú edificii feudale. Ea scie sa céde la timpú, candú aceste idee aú strabattulú ţerra in tóte pártile si s'aú transformatú in cerinţe urgenţi alle poporulu. Cei mai multii membri ai burocráţiei nóstre sunt, din contra, reactio-

*) In esemplele ce se citéza aici din Rev. rom., Tesaurulu, Buciumulu, Romanulu si Am. Fam., pe totu loculu unde a, ér' in Buc. si e, suna cá b, este d' a-se intielege d' asupra loru semnulu scur-tarii (v), care in tipografi'a nóstra lipsesce pentru aceste litere.
Red.

nari sistematice, impotrivitorii inderetnici la toate principiile civilizației moderne. Influența lor exercită asupra acțiunii disolvante contra Statului român și îl împiedică să se constituie. Ei nu pot suferi coexistența stabilă și permanentă a instituției domniei, mai ales de când această a început să reprezinte fidele principii democratice și populare, și de când caută prin urmare să facă să intre oligarhia de fapt în masa generală a poporului.“

Romanul din 3. Aprilie a. c. p. 306. col. 5: „Domnu Victor Place, consul francez, a făcut descrieri pe teritoriul pe care s' află vechiul oraș Nive și a făcut descoperiri interesante și surprinzătoare în privința vechiului castel regesc Khorsabad. El a dovedit efectiva lui întindere, a constatat diferitele sale edificii și chiar întocmirile lor interne. Zidul dinprejur care forma un dreptunghi cuprinde în totalitatea sa un spațiu de două ore; are o grosime de 24 metri și purta 150 turnuri. Afară de acesta, domnul Place a descoperit și cele șapte porți care conduceau din acest castel marețiu în orașul dinprejurul lui. Trei din aceste porți sunt niște adevărate arcuri de triumf, ornate cu sculpturi și cărămizi policrome. Cu ajutorul acestor porți a ieșit domnul Place să descopere străzile ce conduceau din ele în interiorul castelului și în afara orașului.“

Amicul Familiei nr. 3. 1863, p. 30.: „Cinci secole pregătire venirea lui Phydias. De la moartea lui Dedal terra Greciei produsese necontenit diferiți artiști care să facă epocă. Insula Rhodu era celebră chiar pe timpul lui Dedal. Sparta nu întârziă să facă cunoscută prin școala de sculptură a lui Gitiadas a quară suvenire ne e conservată prin mai multe medallii și statue, din care una. Pallas care se vede la Roma în villa Albani ne probă că arta greacă era deja înaintată. Energie desemnului și un rar finit în detalii sunt trăsăturile caracteristice ale acestei perioade artistice. Acelleași calități mai mult sau mai puțin dezvoltate le aflăm în școala lui Ageladas, din Argos, în Canachos, autorul statuei colosale a lui Apollon din Milete, în Hegias, Critios, Callon, Onatas, și alții. — Să observăm că Critios a fost primul artist care a reprodus scene din viața umană immortalizând, prin o grupă, resburarea disgrăției victimei a lui Hiparchu de către Harmodius și Aristogiton.“

Etă dar unde ne aflăm noi cu ortografia! Câte provincii atatea ortografii. Mai mult înse, — ce e-

vident nu demostrează exemplele, — câți scriitori, atatea și ortografii!

Pune acum bunul meu lectoru mâna pe conștiința și-mi spune adevărat: îi place acestu chaos, acestu talmesiu-balmesiu de ortografie? Nu cumva te taie durul, fire-ai macar indiferent că unu dervisiu, se scapi odată din această îmbalsamită, în care ne-amu cufundat de nu ne mai vedem capul? Eu nu cred că va fi vr' unu romanu de bun simț, liber de prejudeție, capricii și pedanteria, care se nu dorască să scape odată din aceste fluctuații, din aceste rateciri, din acestu chaos; se nu dorască o stabilitate, o unitate în ortografia română.

Cum amu pot ajunge mai curând la o astu-felu de unitate? eu nu-mi arog, ba nici nu me cred în puteri să îndigă calea, — atata înse mi-va fi totuși permis să dice, că în această privință și Asociațiunea noastră ar pot lua inițiativa. dar, domne apara, nu după-cum a mai făcut, nice sub astu-felu de auspiciu, ci denumindu o comisiune permanentă, pe mai multu timp, compusă nu din copii ci din barbati competenți din toate provinciile locuite de romani. Eu acestu espedientiu la află mai de-nde-mână și mai rațional, cine-mi va îndigă altul mai bun, eu cel d'antăiu i me voi închină.

Unitate! da, de unitate, de uniformitate în scrierea limbii avem astăzi trebuința mai că de pâinea de toate zilele. Se pare înse că n'o simțim; nu, pentru-că spiritul este mai indulgent, și, că se dicu cu s. scriptura, mai îndelungu-rabdatoru de catu materi'a, decatu trupulu; detrimentele înse ce resulta din un'a și din alt'a apasă într'o formă în cumpan'a vietii și fizice și spirituale, și pe neșemțite ruină procede într'o formă pasu de pasu

Ne plangem că limbă noastră este puțin respectată, dar și puțin studiată și cunoscută de străini. Asia e! avem noi înse ore deplinu dreptu, nu suntem ore chiar și noi culpă la această? Potem noi pretinde că unu străinu se învețe atatea ortografii, se aiba atatea dicționare, care înse nu sunt, câte diare și câte carti apară în limbă noastră? Stăți strimbu și-mi spuneti dreptu, lectori, ore d-văstră luă-v'ati atata ostentă pentru d'a studii o limbă, care și d' altmăntea nu v' ar procură născu ce delicii mari clasice? Spuneti-mi, rogu-ve, numai o limbă, care se aspire la o adevărată cultură mai înaltă, și care se dorască și ore-cum se pretinde să fie respectată și studiată și de străini, precum aspirăm și pretindem noi, și apoi to-

tusi se-i pase atatu de pucinu de regulara si unitatea ei interna?

Adîm pe fôrte multi plangundu-se din poporu, cari au studiatu ceva, n'au avutu inse tempu nici voia d'a studiá tôte ortografiile cu cate scriemu, — ca nu potu cetí s'eu numai cu mare greutate cutare carte s'eu cutare diaru, pentru-ca e scrisu cu o alta ortografia. Ei! si apoi noi amu vrè cá chiar' poporul se ne cetésca scrierile nóstre!

Audîm pe invetiatori plangundu-se, ca trebuie se pérda atata amaru de tempu, trebuie se-se sbuciume si se-se frementè atata pana candu invétia pe copii a cetí catu de catu; dá, catu de catu, pentru-ca pune chiar' pe unu gimnasiastu de frunte se-ti cetésca cu diversele nóstre ortografii, si vei vedé catu schiopátéza si defôrma pronuncia. Eu ce scriu aceste, vorbescu din esperintia.

Apoi dieu, cumu se nu se sbuciume invetiatorii pana candu invétia pe copii a cetí cevasi, candu ei n' au nici unu indreptaru, n'au catechismulu limbei, n'au Abedarulu? Merita óre acele numele de abcdare, acaroru ortografia, cá s'o póta copiii cetí, trebuie se invetie mai antaiu azbuchile parintelui Cirilu? — Sermane principii pedagogice, sermani invetiatori, si de trei ori sermani filologi si ortografisti!!

Éta unde ne-au dusu capriciile si pedantari'a d'a fi toti filologi si ortografisti, pentru-cá in urma se n' avemu nici o ortografia. Éta unde ne-a teritu furi'a nóstra filologica, imprudenti'a, d'a impune moralicesce o ortografia, care se n'o urmamuchiar' nici noi cari o impunemu, se nu ne-o primésca nime, bá se ne-o n'tórca chiar' pe dosu. Alte cà, alte midilóce, si vomu avé alte rezultate!

Inca cateva cuvinte si voiú finí. Sciu ca acestu articulu multoru va displacé, si mai vertosu aceloru persóne, mie d' altmentrea multu stimatè, pe care am fostu silitu a-le trage in jocu. — Déca am inse vr'o dorire mai fierbinte, apoi acést'a este intielegerea si unitatea nóstra pe campulu literaturei si mai d' aprópe stabilirea si unitatea ortografie. Acést'a dorire, acestu semtiu, ce nu mi-lu va poté imputá nime, m'a determinatu a scrie acestea, si cu atatu mai vertosu, ca in-sasi Asociatiunea nóstra literara a lastu dreptulu ori-si cui d'a scrie si-a discute liberu despre acést'a grava cestiuene, despre ortografia.

Eu, ce-i dreptu, nu suntu filologu, pentru aceea nice n' am datu precepte ortografice, n'am dîsu: éta acést'a este ortografi'a cea mai buna, ast'a s'o adoptamu

si ca tôte celelalte suntu rele, false; nu, eu n'am dîsu nici un'a nici alt'a, am aratatu inse ca chiar' noi nu urmam ortografi'a ce-amu adoptatu, apoi ce se mai dîcemu de altii? Si am aratatu in urma calamitatile in care ne aflam din lips'a intielegerei si a unitatii in ortografia.

In urma credu, ca d. Redactoru, care a dîsu inca de multu, ca colónele fóiei d-sale voru fi deschise totu deun'a cestiuenei ortografice, pre cum intr'adeveru au si fostu, — si facia cu mine va'fi totu asiá de liberale si dreptu si nu-mi va refúsá ospitalitatea ce vinu a i-o cere.

Cato uticense.

I.

Cantarile in scól'a populara.

E de comunu cunoscutu, cata influintia are cantarea asupra sufletului omenescu. In minutulu candu cantá; adórme totu reulu si se descépta si lucescu tôte bunatatile in sufletulu seu. Pana candu canta e si se afla in simtiulu moralu, deci apoi cantarea e midiloculu celu mai insemnatu spre cultivarea acestui simtiu, si marele meritu ce trebuie se aibe cantarile.

Cantarile sunt obiectu prescriu pentru fia-care scóla, pentru toti elevii fara esceptiune, fia fetiori fia fete. Precum ne silimu cá se invetie fia-care a se rugá singuru lui d-dieu, a cetí si a scrie: togma asiá e datorinti'a nóstra a invetiá pe fia-care a si cantá singuru.

In scól'a populara trebuie se se tiena in tóta diu'a inainte si dupa amiédi cate o diumetate óra de cantare. Mai nainte inse de a incepe invetiatoriulu a cantá regulatu cu elevii, trebuie se-i pregátésca spre acést'a, cantandule scal'a, adeca tôte optu tonurile fundamentale si nainte si inderetu.

Candu canta are de a observá trecerea si radica-reu glasului, puterea si lungimea lui. Ast'a e neaparatu de lipsa déca voesce a face progresu in cantari.

Modulu predarii.

1. Invetiatoriulu canta scal'a incependu dela glasulu celu mai de diosu mergendu totu mai susu pana ajunge la celu mai susu si apoi inderetu éra pana la celu mai din diosu. La fia-care tonu slà atata catu poté resuflá odata.

2. Totu ast'a o canta si elevii, mai antaiu cu totii odata ori de dóue ori; dupa aceea cate unu scaunu si mai in urma cate unulu singuru, in sa asiá cá se-si lase glasulu liberu, tare. Invetiatoriulu se aiba grige, cá

fia-care scolariu se tiena glasulu catu póte mai lungu, caci nu e scopulu a invetiá scal'a cia-si imputeri pep-tulu, a curati si obli glasulu si gútulu, si a-lu puté stapani, cá se nu ne lase togma in minutulu celu mai momentosu, precum se intempla cu cei mai multi, ne-fiindu de ajunsu deprinsi.

Ast'a se face cu incepatorii campeste o septamana ori mai dóue.

Dupa acést'a se íá in consideratiune afara de tre-cerea si naltínea tonului si tari'a. Spre scopulu acest'a canta invetiatoriulu scolariloru totu scal'a in sa asiá: ca incependu dela tonulu celu mai de diosu dá glasulu totu mai tare pana la celu mai naltu tonu; apoi éra la vale lu lasa totu mai diosu pana la celu mai din urma tonu. Dupa aceea canta scolarii intaiu cu totii apoi cate unu scaunu si in urma si cate unulu. Ast'a se exercitéza o septamana intréga.

In a trei'a septamana i invétiá si-i face atenti afara de naltínea si tari'a tonului si la lungimea si tienerea lui. Spre acestu scopu se ajuta totu cu aceeasi scala, in sa asia ca suinduse cu glasulu si intarindulu, lu mana cu atata mai iute si mai scurtu; si venindu la vale din ce mai diosu si mai lungu si mai incetu; dupa aceea canta scolarii totu dupa modulu mai susu aretatu mai antaiu toti, dupa aceea cate unu scaunu si in urma si cate unulu singuru.

In urma i invétiá cum se sara dela unu tonu mai diosu la altulu mai susu dela unulu mai tare la altulu mai slabu, séu vice-vers'a. Ast'a s'o faca baetii si afara din scól'a, catu mai multu atatu mai bine. Si ast'a oru si face baetii, caci se scia, ca toti copiii sunt aplicati spre cantare si e bucuri'a cea mai mare, candu canta.

Cantarea adevérata.

Se intielege ca fia-care cantare si-are testulu si melodi'a séu ari'a sa.

a) Despre testu.

Scolarii trebue se pricépa testulu, de aceea e neaparatu de lipsa sa li se esplice; si trebue se-lu scia intregu de rostu.

Spre acestu scopu ne-ar' trebui o carticica potrivita, pe care ar' fi s'o aibe fia-care scolariu, inse pana nu o avemu trebue se ne indestulimu si cu „Bucóv'n'a“ unde sunt unele cantari necesarii pentru de a se puté deprinde; cele ce lipsescu se le scria invetiatoriulu pe tabla. Incepatorii potu se invetie cele pentru ei nece-

sarii, togma asiá dupa cum invétiá si rugatiunile, pe tóta diu'a cate unu testu (despartitura).

Testulu se cetesce si invétiá de rostu tot-deun'a nainte cu o septemana de a incepe cantarea (melodi'a). Intrebarea ca sciu-lu ori bá, precum si cetirea si invetiarea de rostu se face tot-deun'a naintea cantarii luni, in cele lalte dile numai se silescu cá se-lu invetie, cá candu vine se se cante se-lu scia toti. O cantare necetita si neesplicata nu e iertatu a pune pe coppii a cantá.

2. Melodi'a.

In tóta septemana se invétiá numai cate-o melodi'a, prin urmare numai cate unu testu. Cu incepatorii, déca e testulu pre lungu, póte se prelungéscá invetiarea si indemanarea si cate dóue septemani.

Pentru incepatorii sunt hotarite cantari mai scurte, ce se canta la servitiulu d-dieescu, vre-o cateva tropare din cele mai de frunte. Sfarsindu scal'a invétiá: 5 septemana: cati in Christosu v'ati botezatu . . . pe scurtu; 6 sept. Laudati numele domnului: (de rostu numai stih. antaiu) 7. Fia numele domnului binecuventatu: 8. Pre tatalu si pre s'iuulu: 9. Binecuventatu celu ce vine intru numele domnului: 10. Unulu sant unulu domnu: 11. Pre tine te laudamu: 12. Sante dumnedieule: 13. Nascerea t'a Ch. domnediculu nostru: 14. In Iordanu botezandute: 15. Crucii tale ne inchinamu: 16. Mentuesce dómne poporulu teu: 17. Binecuventéza suflete alu meu pre domnulu: (primulu versu) de rostu 18. Lauda suflete alu mieu pre domnulu: 19. Cu vrednicia si cu dreptate este: 20. Santu, santu: 21. Vediut'am lumin'a cea adevérata: 22. Amin, se se imple gurile nóstre: 23. Stapanu primesce rugatiunea: 24. Invierea cea de obsce: 25. Christosu au inviatu: 26. Inaltiatute-ai intru marire: 27. Binecuventatu esti Chse. 28. Fericitu . . . , dela tóte glasurile, cate unu stihu.

Pentru cei mai marisiori scolari (II despartimentu) se se iee cele lalte tropare ale serbatoriloru si cate o catavasia. 1—8 septam. troparele glasuriloru. 9 sept. Tropariulu archangelului. 10 s. Trop. intrar. in bis. 11 s. Trop. S. Nicol. 12 s. Condaculu S. Nicolae. 13 s. Condaculu Cratiunului 14 s. Chsu se nasce. 15 s. Trop. S. Ioan. 16 s. Bucurate ceea ce esti cu daru daruita Nascat. d. D. fetióra. 17 s. Se se indrepteze rugatiunea mea (ce se canta in postulu mare) 18 s. Gustati si vedeti ca e bunu d. 19 s. Bine-voi-cuventá pre domnulu in tóta vremea. 20 s. Aparatórei dómne. 21 s. Pentru rugatiunile nascatórei de d-dieu. 22 s. Invie-

rea ta Chse dz. 23 s. Mentuescene fiulu lui d-dieu 24 s.

25 s. De te-ai si pusu in mormentu. 26 s. Diu'a invierii (cantulu antaiu) 27 s. Marire tie celui ce ne-ai aretatu lumina. 28 s. Trop. S. Georgiu 29 s. Cond. S. Georgiu 30 s. Imperate cerescu 31 s. Candu pogorindute 32 s. Deschide voiu gur'a mea 33 s. Prorocule si nainte mergatorule 34 s. Trop. Apostol. 35 s. Schimbatuteai la facia. Innulu pr. b. Archipastoriu: Eta, diu'a: si innulu popuralu: D-ne tiene: pre imperatulu: aceste se canta la tóte serbarile scolastice.

Cetirea apostolului, inca are se se invetie aci, in̄sa numai simplu glasulu, cá se nu fia silitu invetiatoriu la cetirea fia-carui Apostolu, a invetiá totu de nou.

Afara de aceste melodii au scolarii cei mai naintati a invetiá irmósele, in̄sa fiindu ca aceste sunt fórtre grele au numai cei mai talentati a cantá singuri; in coru se cante in̄sa toti.

In tóta duminéc'a si serbatórea mai mica (afara de serbatori mai mari unde au se cante toti in choru) au de a cantá la fia-care strana cate 2. Binecuventéza suflete alu meu: 2. Lauda suflete alu meu; a cincilea: Unule nascutu: altulu Tropariu, si altulu spune a postolulu. Asiá se schimba in fia-care septemana cate 7, totu pe rendu; si acést'a din acelu temeiu, cá se capete copilulu cutezare si in credere in sine, scopulu principalu la fia-care invetiatura.

Modulu predarii cantariloru.

1. Invetiatoriu provóca pe uuulu din cei mai mari, care scia cantá cantarea ce vrea a invetiá pe altii, bine si regulatu; o canta odata séu de dóue ori singuru, déca e scurta, tóta, déca e mai lungu apoi cate o strofa.

2. Canta toti invetiaceii in coru, de mai multe ori.

3. Totu aceea o canta cei mai mici, conducendu unulu din cei mai mari.

4. Totu aceea canta si cate unu scaunu dintre cei mai mici.

5. In urma canta fia-care pe rendu, si numai aici póte invetiatoriu avendu grige esperiá ca care canta bine si scia, si care strica; pe acesti-a are a-i inteti pana atunci pana candu sciu si ei; caci dela ast'a aterna apoi tóta armoni'a cantarii, déca sciu toti si nu se impedece unulu pe altulu.

Déca s'ar' inteaplá cá vreunulu se nu póta invetiá lesne, se-lu puna se cante mai de multe ori cu cate unulu care scia, si déca totu nu merge, atunci puna

pe unulu dintre cei cari sciu, cá se-lu instruceze si a-fara de scóla.

Cu incepatorii se face acést'a totu de un'a Luni in óra cea din urma nainte de aniédi. Déca nu se póte invetiá deplinu Luni se continua si Marti, apoi in cele lalte dile se repetu pe lunga acést'a si ce a invetiatiu mai nainte, cá se nu uite.

Dupa ce s'au invetiatiu cu incepatorii lecti'a, se lase acasa si remanu desp. II si a III adeca cei mari-siori. Acum invetiá a II desp. lecti'a loru (ast'a are a se fini intr'unu patrariu de óra) si apoi cei din III desp. se probéza pentru de a puté cantá in duminéc'a viitórie, si alu II desp. asculta.

Insemn^{are}. Melodi'a trebue se fia regulata si, trecendu dela unu tonu la altulu, luatú bine séma cá se se tiena tactulu si durarea se fia catu se póte amesurata: caci numai atunci vá fi o armonia placuta in cantare. Ar' fi de doritu cá candu canta mai multii se fia si glasurile acordate dupa regulele armoniei, caci, atunci numai, poti audi o melodia frumósa si placuta. Cantarile bisericesci nu trebue se fia teatrale, caci aceste aru pangari santieni'a bisericii. (?)

Cantarile bisericesci vechi bine regulate si cantate sunt cu multu mai sublime si intru adeveru frumóse, decatu sunt multe cantari mai nóue nescocite dupa unulu séu altu cantaretiu. E neaparatu de lipsa unitatea in cantari, adeca introducerea unoru si acelor'asi cantari bisericesci in tóta dieces'a. Aici avemu a ne tiené de cele ce le canta la Episcopia si pe care sunt obligati se le invetie regulatu atatu clericii catu si pedagogii. Nu trebue se fia iertatu nici unui invetiatoriu a schimbá aceste si apoi a invetiá pe elevi, cantari croite dupa placulu seu, in catu esindu baiatulu din scóla se nu se mai póta folosi de densele. A invetiá astfeliu de cantari insemna a petrece timpulu fara de nici unu folosu; atunci au invetiatiu in zadar. In scóla se pune inceputulu si apoi biseric'a are a duce in deplinirea aceea ce s'au inceputu. Catu de frumosu e a audi cantandu intr'o bisericu totu poporulu! Ast'a e natur'a si caracterulu cantarii cei frumóse orientali.

La invetiarea singulareloru melodii are invetiatoriu a luá si a se tiené totu deun'a de serbatorile urmande, la care pregutinduse candu vine serbatórea se le scia cantá esactu cu toti elevii. Tempulu lu potri-vesce singuru dupa natur'a viersului (= glasului) mai greu séu mai usioru, mai lungu su mai scurtu.

Acéstea am socotitu de lipsa a fi cá invetiatoriulu, pana nu vomu avé alte carti ce se ne invetie specialu despre cantari, se aibe celu pucinu unu planu o sistema la predarea cantariloru atata de insemnate pentru cultur'a si nobilarea animii, in scól'a populara.

Unu invetiatoriu.

Protocolulu

Sinodului protopopescu aloru dóue tractuari protopopesci alu Blasiului, si alu Biei tienutu in 7. si 8. Martiu st. n. ori 24 si 25. Fauru st. v. 1864, cu parochii tractuali, si alesii Comuneloru besericesci din ambe tracturile predíse, sub presiederea Pré-onoratului domnu Ioane Fekete Negrutiu, Canonicu cancelariu Metropolitanu, protopopu actuale alu tractului Blasiului, si totu o data administratore protopopescu alu Tractului Biei.

(Capetu.)

De unde, cá acést'a decisiune se se póta efeptuá, de aci in colo se dispune strinsu cá spre dobandirea concesiunei, séu a schedulei de binecuventare la casatoria se se infaciesieze totu deun'a mirele in persóna la protopopulu respectivu, cá acel'asi esaminandulu se se convinga, decumva celu ce voiesce a-se casatorí póte respunde acestei ordinatiuni ori ba; éra mirés'a se va esaminá de catra paroculu locale inaintea curatorelui primariu, si in relatiunea oficiósa catra protopopulu, paroculu vá avé de a insemná cumca mirés'a scia cele de lipsa adeca: inchieturile credentiei, rogatiunile, cetí, scirie, si aritmetic'a. —

c) In catu se tiene de parentii de familia, a-cestia se indatorescu aspru cá copiii sei in etatea menita spre a cercetá scól'a comunala, se si-i tramita regulatu la scóla; — deci:

d) Parentii de familia cari fora causa escusatória voru negligí acesta datorintia, ori chiaru se voru impotrivi a-si da copiii din etatea dísa la scóla, si voru continuá a remané in acésta impotrivire reutatiósa si dupa admonitiunea seriósa din partea parocului locale

se voru pedepsí cu globa banale si a nume cu 20 cr. v. a. pentru antai'a óra, 40 cr. pentru a dóu'a ora, si cu 80 cr. v. a. pentru a trei'a óra, si asiá mai departe crescundu pana la sum'a de 10 fi. v. a.

e) Prelenga acésta globa de renitentia reutatiósa si neascultare de mai marii besericesci, atari nesupusi pentru cá se si iee pedéps'a cuvenintiósa, si pentru-cá se nu fia spre pedeca si scandalu si altor'a se voru strapune si deregatorie politice cá se-si capete pedéps'a cuvenita; dupa tóte acestea de nu se voru indereptá, si nu voru face destulu datoriei loru de parinti facia cu pruncii sei, cá se-i tramita regulatu la scóla, judecanduse cá unii cari nu asculta de besereca si de Saboru, adeca cá pagani si vamesi, se voru pedepsí cu 'pedepse sufltesci dupa formele si modurile insemnate in actele acestui sinodu tractuale sub II, lit. b.

f) Cu esecutare a toturoru decisiuniloru sinodali cuprense in puntulu acést'a se insarcinéza curatorele primariu, si parochulu locale cá directore alu scólei d'impreuna cu inspectorele scolastecu. —

Dealmentrea mai departe cá salarielorü fip-sate se respundia si cualificatiunea docentiloru, voiesce si decide sinodulu cá docentii inainte de a se aplicá in oficiu se se esamineze mai nainte de catra parochulu locale in faci'a curatoratului beserecescu si dupa aceea cá se-si capete intarirea se se esamineze si de catra protopopulu respectivu; in specie spre a se poté considerá cineva aptu de docente vá trebuí se scia si cantarile. —

Despre studiulu limbelorü mórte in scóle.

Sciinti'a cata se fia in servitiulu omenirii, éra nu omenirea in servitiulu sciintiei. Acestu principiu, credemu, ca se póte aplicá mai cu séma pentru filologia. Filologi'a de asta-dí o

potemu caracterisá in chipulu urmatoru: In scóla se citescu clasicii pentru limbele antice, dar' nu se studia limbele cele vechie pentru a întielege clasicii

Cunoscinti'a limbeleru elena si latina este necesaria istoricului si filosofului modernu, spre a petrunde relatiunile sociale, politice si religióse ale anticitatii, in catu suntu d'o insemnate pentru timpul presinte; spiritulu anticitatii esercita o inriurire nobilatória asupra junimei nóstre. Este dar', dupa parerea nóstra, o ideia gresita a face se pérda junele studinte ani intregi numai a invetiá pe din afara nisce regule gramaticali ale unor limbe mórte, in locu d'a-lu face a puté întielege spiritulu acestoru autori nemuritori. Suntemn fórté departe d'a proscie din colegiurile nóstre studiulu limbeleru antice; recunóscemu utilitatea acestui studiu, mai cu séma alu limbii latine, limb'a nóstra materna; dar' dorim cá invetiatur'a acestoru limbe se nu fie scopulu, ci midiloculu; se serve spre a trage folosulu celu mai mare din anticitate pentru presinte si se nu perdemu unu timpu pretiosu cu nisce subtilitati gramaticali. Ce póte folosi lunei diliginti'a si eruditiunea radicale d'a scrie asupra catoru-va versuri ale lui Horatiu nisce volume de comentarie? N'ar' fi mai bine a trage din trecutu cee-a ce are mai frumosu si mai sublimu si a-lu aplicá presintelui, precumu albinele pregatescu miere din suculu floriloru?

Scopulu scólei trebuie se fie a pregati barbati capabili pentru lume, pentru societate, pentru viét'a practica. Ce folosu, a ne identificá cu trecutul si a uitá presintele? traimu intr'unu timpu fórté agítatu, si misiunea vietiei nóstre este prea seriósa, spre a puté uita presintele aduncindune intr'unu trecutu frumosu dar' care asta-dí numai are de catu o insemnate secundaria pentru societatea actuale. In seclutu alu 15-le si alu 16-le filologi'a avea o insemnate multu mai mare de catu are astadi. o insemnate sociale si politica; atunci s' atingea a uni

cu spiritulu crestiniismului spiritulu luminatoriu alu anticitatii; limbele elena si latina erau limbele universali ale culturai intelectuali si ale eruditiunii. In acelu timpu nu se considerá clasicii cá nisce giganti, ce-i póte admirá cineva, fara a puté ajunge vr'o data la marimea loru; din contra erau considerati ca unu puntu de plecare. Misiscarea religiósa a agítatu ómenirea pana in stratele sale cele mai de diosu. Prin inventiunea artei tipografice cultur'a s'a coboritu de la preoti, de la diplomati si eruditi pana la poporu, in loculu unei literature rezervate numai unui micu numeru de eruditi s'a ivitu o literatura poporaria, care, de si suptu inriurirea anticitatii, a luat unu caracteru esentiale, diferitu. Luteru, prin traductiunea bibliei, a datu antai'a imboldire. In cetu, in cetu, limbele elena si latina au perdutu insemnateale loru; abia in Ungaria si 'n Polonia limb'a latina a mai pastratu cá idiomulu cancelarieleru o domintiune efemera, éra studiulu limbeleru moderne a cascigatu teremulu ce-lu perdusera cele antice, cari se retraseru in singurul loru asilu la scóla.

Asta-dí candu esista de toti autorii anticitatii numeróse traductiuni in limbele moderne, putemu considerá cá terminata misiunea filologiei in privinti'a culturai poporului; regeneratiunea sociale s'a seversitu si cunoscinti'a limbeleru antice este neaparatu inca o conditiune esentiale pentru limbistu, dara fara insemnate pentru barbatulu politicu, pentru omulu lunei. Pentru ce se nu tragemu folosulu practiculu din ostení'a ce si-au datu filologii de gloriósa memoria spre a ne inlesni cunoscinti'a clasiceiloru? pentru ce se nu gustamu simburele fructului dupa ce altii si-au stricatu dintii la cója? Catu timpu filologulu éra represintantele culturai intelectuali a timpului séu, atatu timpu cunoscinti'a limbeleru vechie avea o insemnate sociale; asta-dí nu póte fi de catu obiectulu unei eruditiunii scolastice, careia lipsesce sufletulu ori carei sciintie, viét'a si spiritulu societatii. Numai o resigna-

tiune ascetica s'eu unu fanatismu sciintificu p'ote include ochii aerului vietiei presintelui, marei misicari spiritali pe teremulu artii, sciintieloru naturali si filosofiei, si a se afundá cu corpu si sufletu in umbrele unui timpu de multu trecutu.

Viéti'a practica reclama imperiosu t'ote puterile n'ostre; se damu generatiunii june o instructiune potrivita cu cererile timpului actualu; se n'o facemu a perde unu timpu pretiosu cu studiile gramaticali ale limb'eloru m'orte; se invetie junimea limb'a latina si limb'a elena, inse se nu acordamu in sc'ola acestoru limbe o insemnetate 'pr'e mare si mai cu s'ema se nu neglijamu pentru ele invetiatur'a altoru sciintie mai necesarie, mai folositorie societatii, caci sciinti'a trebue se fie in servitiulu omenirii, dar' nu omenirea in servitiulu sciintiei.

W.

(Romanulu)

Sciri scolastice.

Siur'a-mica in 24. Aprilie 1864.

Astadi s'a tienutu in ac'osta comuna esamenulu sem. cu pruncii de conf. gr.-cat. sub presidiulu resp. prot. I. Rusu. Dintre 26 prunci aflatori in etatea de sc'ola, s'au prezentatu la esamenu 18 insi. Acestia fura esaminati din cetire, istori'a biblica, din computulu mentale si cu numeri, din rogatiuni si din cantarile besericesci, respunsurile loru din unele obiecte fura indestulitorie: cu t'ote aceste, nu potiu a nu amentí defectulu, ce se observà in respectulu computulu mentale si a scris'orei. In generalu se observ'eza mai cu t'ota ocasiunea defectulu metodicei la docentii nostri, cum si lips'a cunoscientieloru pedagogice. In asemene gradu se semte scadere in privinti'a cartiloru scolastece amesurate dupa capacitatea si priceperea prunciloru, cum si compuse cu privire la folósele din viéti'a practica.

+

Varietati.

DIVERSE.

In urma articolului publicatu in Nr. 4 alu acestei foi despre „Deschiderea catedrei de limb'a, literatur'a si istori'a romana la Universitatea din Turinu, — ilustrulu si eruditulu filoromanu **Giovenale Vegezzi-Ruscalla**, prin redactiunea acestei foi onor'eza cu o epistola datata din Turinu pe autorulu acelu articulu, pe d. Ar. Densușianu. Noi ne luamu libertate a impartasi din acea frum'osa epistola scrisa in limb'a romana urmator'ele síre interesante:

... „In pucine lectiuni am tratatu in unu modu cu totulu nou fenomenulu etnologicu a facultatei asimilative a populiloru latini, care explica cea ce altimentere ar' fi nesplicatu pentru t'ota Europa latina.“

„Suntu punte istorice a natiunei romane care ceru inca investigari cum, de exemplu, conversiunea sa la Crestianismu; éta o tema pe care asi recomandá-o invetiatur'ului canonicu Cipariu“

„Eu ce am invetiatur' a amá Romanii in Transilvania, ac'osta Elvetia reu cunoscuta, eu nu aflu cuvinte destule pentru a multiemí Domniei V'ostre de on'orea ce mi-ati facutu vorbindu d' ac'osta prolusiune.“

„Speru in lun'a lui Octombriu se tiparescu cursulu intregu alu anului acestuia. Elu va atestá afectulu meu pentru romani, si in acelu tempu respicarea si cultulu meu pentru adeveru, cum si observarile asupra tristeloru consecuintie. ca cruciferii (cruciatii) mai antaiu, apoi republicele Venetiei si a Genovei au trascuratu de a considerá cá frati pe bravii Romani din Resaritu“ etc etc

Torino 3. Aprile 1864.

Vegezzi-Ruscalla m. p.